

Gdańsk, dnia 01.08.2018 r.

dr hab. Małgorzata Balwicka-Szczyrba, prof. UG

Katedra Prawa Cywilnego WPIA Uniwersytetu Gdańskiego

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr. Filipa Czuchwickiego

p.t. „Umowa kredytu konsumenckiego w prawie polskim”

**napisanej pod kierunkiem dra hab. Jerzego Ciszewskiego, prof. WSB oraz promotora
pomocniczego dra M. Glicza**

Zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne dokonanie artystyczne oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej. Zgodnie z § 6 ust. 4 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19.01.2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora recenzja zawiera szczegółowo uzasadnioną ocenę spełniania przez rozprawę doktorską warunków określonych w art. 13 ust. 1 ustawy.

Przy uwzględnieniu powyższych kryteriów ocenie poddano rozprawę doktorską mgr. Filipa Czuchwickiego p.t. „Umowa kredytu konsumenckiego w prawie polskim”.

I. Problematyka badawcza podjęta w rozprawie doktorskiej

Podjęta w pracy tematyka badawcza stanowi odpowiedni przedmiot badań dla rozprawy doktorskiej z uwagi na jej zawilność, liczne wątpliwości teoretyczne z nią związane, a także dużą doniosłość praktyczną omawianych zagadnień, wobec skali zjawiska zawierania umów o kredyt konsumencki.

Regulacja umów konsumenckich jest w prawie polskim zjawiskiem dość nowym, stanowiącym rezultat implementacji dyrektyw konsumenckich, co pozwala spojrzeć na przyjęte rozwiązania ustawowe odnoszące się do stosunków prawnych z konsumentami przez pryzmat tradycyjnej metody normowania umów prawa cywilnego, z uwzględnieniem zasady

równorzędności stron względem siebie, a także w aspekcie obowiązywania zasady swobody umów. Zgodnie z założeniem przyjętym przez Autora we wstępie niniejsza rozprawa doktorska ma na celu ukazanie zjawiska publicyzacji umowy kredytu konsumenckiego oraz odpowiedź na pytanie, jak realizowana jest zasada swobody umów w ramach tego stosunku prawnego. Autor stawia trafną tezę, iż swoboda ta jest istotnie ograniczona, co wykazuje w toku podjętych rozważań. Zagadnienie to nabiera istotnego znaczenia ze względu na konieczność ochrony strony słabszej stosunku cywilnoprawnego, jakim jest konsument. Tak zarysowany przedmiot badań pozwolił na refleksję nad poszczególnymi rozwiązaniami ustawowymi, zawartymi zwłaszcza w ustawie z dnia 12.05.2011 r. o kredycie konsumenckim, a także ocenę, jak daleko sięgać powinna ochrona konsumenta w prawie prywatnym w związku z zawieraniem umowy kredytu konsumenckiego.

Oceniając trafność doboru problematyki badawczej nie można pominąć, iż zagadnienia odnoszące się do umowy kredytu konsumenckiego stały się już przedmiotem analiz naukowych, w tym zwłaszcza w artykułach, a także opracowaniach komentarzowych. To, co wyróżnia recenzowaną rozprawę na tle już opublikowanych dzieł, to jej monograficzny charakter, skoncentrowany ściśle na umowie kredytu konsumenckiego, a nadto, podjęcie wskazanej problematyki badawczej z perspektywy ograniczenia zasady swobody umów w relacji między konsumentem a kredytodawcą.

II. Konstrukcja rozprawy doktorskiej

Recenzowana praca składa się z V rozdziałów, wstępu, wniosków końcowych oraz bibliografii; liczy 197 stron.

Koncepcja rozprawy, w której Autor ukazuje i poddaje szczegółowej analizie umowę o kredyt konsumencki w prawie polskim, jest prawidłowa. Wymaga jedynie zauważenia, iż tak ogólne sformułowanie tematu rozprawy wiązało się z koniecznością omówienia w zasadzie całości regulacji ustawy o kredycie konsumenckim, co sprawiło, że wywód w pewnej części pracy jest sprawozdawczy (np. na s. 79-82). Być może lepszym rozwiązaniem byłoby przedstawienie zagadnień związanych z kredytem konsumenckim z perspektywy wyodrębnionego problemu badawczego np. ochrony praw konsumentów, czy realizacji zasady swobody umów. Takie ujęcie tematu pozwoliłoby na pominięcie niektórych zagadnień, a pogłębienie innych w ramach badanego obszaru. Powyższa teza nie zmienia jednak ogólnej dobrej oceny analizowanej problematyki badawczej, stanowiącej przedmiot nin. rozprawy, a stanowi jedynie sugestię przy ewentualnym książkowym jej wydaniu.

Odnosnie do konstrukcji rozprawy wnoszę także poniższe uwagi:

- 1) Stawiając jako podstawowy cel pracy (s. 9) ukazanie zjawiska publicyzacji umowy kredytu konsumenckiego warto byłoby dokonać szerszego omówienia, na czym owe zjawisko publicyzacji polega w ogólności i jaki wpływ na stosunki prawne ma jego rozpowszechnianie w rozwiązaniach normatywnych. Rozważania takie, które mogłyby się znaleźć w odrębnym podrozdziale na początku pracy, niewątpliwie ubogaciłyby wywód pozwalając na ocenę obecnych trendów związanych z ingerencją państwa w stosunki cywilnoprawne, a dalej, skłoniłyby do refleksji, czy podział na prawo prywatne i prawo publiczne w swej czystej postaci jest nadal aktualny.
- 2) Zauważalna jest pewna dysproporcja w objętości poszczególnych rozdziałów, przykładowo nadmiernie rozbudowany jest rozdział V (ponad 50 stron), wobec jedynie 12 stronicowego rozdziału IV. Można mieć także pewne zastrzeżenia co do wyodrębnienia niektórych podrozdziałów, jako mało rozbudowany w porównaniu z resztą analizy, przykładowo podrozdział 12 w rozdziale V.
- 3) Wnoszę także zastrzeżenia do sformułowania nazbyt obszernych tytułów niektórych podrozdziałów, w tym zwłaszcza podrozdziału 6 i 7 w rozdziale V. Tytuł, czy podtytuł danej części pracy powinien nazywać wywody w niej zawarte w sposób zwięzły.

III. Warsztat naukowy

Autora cechuje dobrze rozwinięty warsztat naukowy. Wywód prowadzony jest na poziomie odpowiednim dla rozprawy doktorskiej. Autor chętnie prezentuje własne poglądy i stara się je uzasadnić i odpowiednio uargumentować, wchodząc także w polemikę ze stanowiskami już wyrażonymi.

Warto odnotować, że praca zawiera wiele odniesień praktycznych, a także interesujące dane statystyczne. Można zdecydowanie zauważyć, że Autor poza wiedzą teoretyczną ma dużą wiedzę praktyczną dotyczącą omawianych zagadnień, co umiejętnie wykorzystuje w trakcie wywodu. Zaletą pracy są także własne opracowania wykresowe (tak na s. 66).

W rozważaniach Autor posługuje się przede wszystkim metodą formalno-dogmatyczną, badając w szczególności unormowania ustawy z dnia 12.05.2011 r. o kredycie konsumenckim, jak i innych ustaw krajowych, przy odwołaniu się do aktów prawodawczych Unii Europejskiej. Analiza dogmatyczna oparta jest głównie o literaturę polską, choć Autor powołuje się także na

literaturę zagraniczną. Do badań zastosowano również metodę historyczno-prawną, aby wskazać źródło historyczne istniejących obecnie rozwiązań.

W badaniach nie zastosowano metody prawno-porównawczej, co Autor czyni świadomie tłumacząc, że porządek prawny krajowy jest zbieżny z rozwiązaniami funkcjonującymi w krajach członkowskich Unii Europejskiej z uwagi na obowiązywanie dyrektywy konsumenckiej (s. 12). Pomimo że spostrzeżenie Autora jest w istocie trafne wydaje się jednak, że przydatności metody prawno-porównawczej nie można tak zdecydowanie wykluczać. Przykładowo, wobec niedoskonałości poszczególnych regulacji implementowanych z prawa unijnego, można, co najmniej na poczet dyskusji naukowej, szukać odmiennych rozwiązań szczegółowych, zawartych w ustawodawstwach innych krajów, w tym spoza UE, tym bardziej że Autor sam zauważa, że poszczególne Państwa miały pewną, choć znacznie ograniczoną swobodę w implementacji dyrektywy.

*

Odnośnie do zastosowanych źródeł wymaga odnotowania, iż Autor zebrał dla potrzeb pracy bogatą literaturę polską, a także literaturę zagraniczną. W zakresie literatury polskiej zawartość bibliografii jest obszerna i stanowi dobrą bazę do analizy naukowej. Z uwagi na brak rozważań prawno-porównawczych literatura zagraniczna została w sposób naturalny ograniczona, choć Autor korzysta także ze źródeł obcojęzycznych.

*

Praca została napisana językiem jasnym, bardzo starannym i poprawnym. Myśli Autora są zrozumiałe, a tekst jest klarowny, czyta się go z dużym zaciekawieniem. Niekiedy w pracy pojawiają się kolokwializmy np. „konsumenckość” (np. na s. 46), których dobrze byłoby unikać w wywodzie naukowym.

IV. Uwagi redakcyjne

Praca jest napisana na wysokim poziomie w sferze redakcyjnej. W zakresie uwag redakcyjnych wskazuję jedynie, iż:

- 1) Autor niekiedy błędnie umieszcza numerację przypisów dolnych, która powinna znajdować się na końcu zdania przed kropką, a nie po kropce (np. przypis 489)
- 2) Na s. 101 w zd. 2 od góry powinno być „rozwiązanie” a nie „unieważnienie”. Na s. 113 powinno być raczej „konsensualnością”, a nie „kausalnością”.
- 3) W przypisie 391 brakuje autora.

- 4) W Bibliografii w pozycjach komentarzowych, wieloautorskich i Systemie Prawa Prywatnego nie wskazuje się cytowanego autora, a jedynie dzieło.

V. Treści rozprawy doktorskiej

Ocena całokształtu pracy prowadzi do wniosku, że Autor dogłębnie zrozumiał badane zagadnienia, posiadał umiejętność samodzielnej oceny rozwiązań prawnych oraz krytycznej oceny stanowisk wyrażonych w doktrynie i orzecznictwie.

Zagadnienia poruszone w I rozdziale pracy odnoszą się do genezy umowy o kredyt konsumencki. Bardzo ciekawe są rozważania dotyczące kształtowania się koncepcji ochrony konsumentów w aspekcie historycznym, przez pryzmat polityczny, społeczny i ekonomiczny. Takie szerokie spojrzenie niewątpliwie ubogaca wywód, a poczynione w dalszej kolejności rozważania dotyczące powstania i ewolucji koncepcji prawnej ochrony konsumenta w regulacjach dotyczących kredytu konsumenckiego w prawie unijnym i prawie polskim stanowią dobre tło do dalszych, szczegółowych analiz.

We wstępie pracy postawiono tezę, rozwiniętą w rozdziale I, o powolnym wyodrębnianiu się prawa konsumenckiego z klasycznego prawa cywilnego, na wzór wyodrębnienia się prawa pracy. Tezę tę warto byłoby szerzej uzasadnić, jest ona bowiem ciekawa dla czytelnika, zwłaszcza poprzez analizę, jakie okoliczności muszą zaistnieć, aby mówić o wyodrębnieniu się gałęzi prawa w ogólności, a także ocenę, czy taki trend jest korzystny z punktu widzenia ochrony konsumenta, jako słabszej strony stosunku cywilnoprawnego. Nie można pominąć istotnych odmienności prawa konsumenckiego i prawa pracy, gdzie to drugie jest związane w istocie z jednym stosunkiem prawnym wynikającym z zawarcia umowy o pracę, w przeciwieństwie do stosunków prawnych z udziałem konsumentów, których jest wiele. Ponadto konsument nie jest jedyną słabszą stroną mogących powstać stosunków cywilnoprawnych, którym obowiązujące prawo zapewnia ochronę. Czy zatem trafne byłoby podejmowanie próby wyodrębnienia także innych szczególnych regulacji, np. dotyczących stosunków prawnych z udziałem małoletnich? Myśl tę warto byłoby kontynuować.

W rozdziale drugim Autor prowadzi rozważania na temat przedmiotu i podmiotów umowy o kredyt konsumencki. Trafnie przyjmuje, iż umowa o kredyt konsumencki stanowi wariant konstrukcyjny różnych umów, a zatem nie jest samoistnym zobowiązaniem. Słusznie również nadaje jej charakter konsensualny, wnioskuje równocześnie, iż *de lege ferenda* ochrona konsumenta byłoby lepiej realizowana, gdyby umowie tej nadać charakter realny (s. 48). Postulat ten jest ciekawy, jednakże należałoby rozważyć, czy rzeczywiście istnieją na tyle

uzasadnione powody, aby w przypadku umowy o kredyt konsumencki zerwać z zasadą konsensualności czynności prawnych. Wymaga bowiem odnotowania, że realny charakter czynności prawnych jest wyjątkiem, a ustawodawca zdecydowanie przywiązuje wagę do samego porozumienia, uniezależniając z zasady jego skuteczności od wydania przedmiotu umowy. Warto poszerzyć wywód, czemu w ocenie Autora ochrona konsumenta-kredytobiorcy miałyby być szersza niż ochrona kupującego w przypadku rzeczy oznaczonej co do tożsamości, czy obdarowanego.

Cenna jest analiza dokonana przez Autora zakresu pojęcia „konsumenta” w prawie unijnym i prawie polskim, ze zwróceniem uwagi na różnice pojęciowe i ich prawne konsekwencje. Należy się zgodzić ze stanowiskiem Autora co do konieczności poszerzenia kodeksowej definicji konsumenta na wzór definicji zawartej w dyrektywie unijnej. Jednocześnie należy podzielić stanowisko Autora, że tworzenie osobnych definicji zawartych w ustawach pozakodeksowych komplikuje stosunki prawne, a więc wszelkie zmiany powinny się odbywać na poziomie kodeksu cywilnego, który zawiera definicje legalne „konsumenta” i „przedsiębiorcy”, do których ustawa o kredycie konsumenckim odsyła.

Polemikę należy podjąć z kolei z postulatem, aby definiując konsumenta wprowadzić bardziej szczegółowe kryterium wykluczające taką kwalifikację danego podmiotu, którym było wystawienie faktury bądź rachunku na prowadzoną działalność gospodarczą. Można bowiem wyobrazić sobie sytuację, że na czynność niezwiązana bezpośrednio z prowadzoną działalnością gospodarczą zostałyby wystawiona faktura bądź rachunek, i odwrotnie, pomimo obowiązku prawnego nie zostałyby one wystawione. Tak więc odwołanie się do ogólnego kryterium „czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z działalnością gospodarczą lub zawodową” pomimo, że wywołuje wątpliwości, jest bardziej elastyczne.

Rozdział trzeci stanowi analizę przedkontraktowych obowiązków stron. Wykazano w nim, że zawieranie umowy o kredyt konsumencki jest ściśle sformalizowanym procesem. Interesujące są rozważania dotyczące prawnych aspektów reklamy, charakteru prawnego formularza informacyjnego, czy zasad i skutków oceny zdolności kredytowej. W zakresie cywilnoprawnych skutków oceny tejże zdolności ciekawa jest ocena Autora odnosząca się do zasad odpowiedzialności związanej z nieprawidłową oceną zdolności kredytowej kredytobiorcy, w tym co do podstawy ewentualnych roszczeń związanych z udzielonymi kredytami, w tym tzw. kredytami frankowymi.

Co do wywodów zawartych w podrozdziale 4.2. należy zaznaczyć, iż problem przyczynienia się (do którego odnosi się art. 362 k.c.) możemy rozważać tylko, gdy mamy do czynienia z

odpowiedzialności odszkodowawczą, a powstała wierzytelność dotyczy naprawienie szkody. Przy zastosowaniu instytucji przyczynienia istnieje możliwość pomniejszenia odszkodowania mając jednak na uwadze, iż w orzecznictwie i nauce przyjmuje się koncepcję przyczynienia jako zachowania obiektywnie nieprawidłowego (koncepcja druga z wymienionych na s. 105), i takowe rozumienie powinno być brane pod uwagę przez sąd orzekający. Ponadto uprawnienie do miarkowania odszkodowania należy do tzw. prawa sędziowskiego i choć postulat Autora o jego obligatoryjnym charakterze w omawianych przypadkach jest warty rozważenia, wydaje się, że nazbyt daleko wkraczałby w niezależność sądu.

W rozdziale IV Autor prowadzi rozważania na temat zawierania umowy o kredyt konsumencki. Szczegółowo analizuje zagadnienia dot. formy czynności prawnej, wykorzystania wzorców umownych, czy zasad udzielania zgód osób trzecich.

Ostatni, V rozdział dotyczy treści umowy kredytu konsumenckiego. Autor analizuje poszczególne elementy składające się na prawa i obowiązki stron umowy o kredyt konsumencki. Ukazuje, jak ustawodawca szczegółowo ingeruje w treść umowy w celu wzmocnienia pozycji konsumenta. Trafne jest spostrzeżenie, że umowa ta może zostać zawarta przez pełnomocnika oraz, że zastosowania znajdzie wówczas pełnomocnictwo szczegółowe, a niekiedy rodzajowe. Zasada obowiązująca w prawie polskim, że czynność prawna, poza określonymi wyjątkami, może być dokonana przez przedstawiciela, wynika wprost z art. 95 § 1 k.c., jest więc wyrażona w normie prawnej (por. tezę na s. 135).

Rozważania zawarte w dalszej części rozdziału systematyzują poszczególne elementy treści omawianego stosunku umownego wraz ze wskazaniem skutków braku wymaganych zapisów w umowie o kredyt konsumencki. Wywody te cechuje duża doniosłość praktyczna, a także liczne oceny Autora co do obowiązującej regulacji. Słuszne jest zwłaszcza stanowisko, że brak zdolności kredytowej nie powinien być rekompensowany zabezpieczeniem kredytu.

Na końcu rozprawy Autor dokonuje podsumowania przeprowadzonych wywodów poprzez zestawienie najważniejszych, bogato przedstawionych wniosków, w tym postulatów o charakterze *de lege ferenda*. Trafnie podkreśla, iż ograniczenie swobody umów w umowie o kredyt konsumencki jest spowodowane koniecznością wyrównania dysproporcji statusu konsumenta i kredytodawcy poprzez unormowania służące ochronie konsumentów. Zestawione wnioski o charakterze *de lege ferenda*, pomimo że odnośnie do niektórych podjęto w nin. recenzji polemikę, są godne rozważenia, a niekiedy głębszych analiz. Niewątpliwie

zgłoszone propozycje służą wzmocnieniu sytuacji prawnej konsumenta – strony umowy o kredyt konsumencki.

Konkluzja

Recenzowaną rozprawę doktorską cechuje walor oryginalnego opracowania naukowego. Odnosi się ona do zagadnień o doniosłym znaczeniu praktycznym, które Autor szczegółowo analizuje. Praca jest bogata we wnioski, w tym wnioski o charakterze *de lege ferenda*. Napisana jest bardzo starannie i daje gwarancję umiejętności Autora prawidłowego konstruowania tekstu prezentującego wyniki badań naukowych. W niniejszej recenzji zgłoszono do rozprawy doktorskiej zarzuty, a także uwagi polemiczne, których podniesienie nie podważa jej ogólnej bardzo pozytywnej oceny. Przedłożona praca dowodzi, że Autor opanował wiedzę teoretyczną, przy posiadanej dużej wiedzy praktycznej w zakresie analizowanych zagadnień, i ma predyspozycje do prowadzenia dalszych badań naukowych.

W konkluzji należy uznać, że recenzowana praca odpowiada wymaganiom stawianym rozprawom doktorskim przez ustawę z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Na tej podstawie wnoszę o dopuszczenie mgr. Filipa Czuchwickiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. Małgorzata Balwicka-Szczyrba, prof. UG.

